

Summary. The article deals with the investigation, based on O. Honchar's novels, of the sign-system organization of communication non-verbal means in artistic work. The specificity of the language representation of the gestures, the kinrms functions, and their role in creating a psychological portrait of the character are considered. Particular attention is drawn to the smile as a significant sign of the writer's writing style.

ІВАН БАБИЧ: НАРИС ЖИТТЯ ТА ЛІТЕРАТУРНОЇ ТВОРЧОСТІ

Лариса Король

*Полтавський національний педагогічний
університет імені В. Г. Короленка*

Ключові слова: *І. Т. Бабич, життєвий шлях, літературна творчість, освітня діяльність, перекладацька діяльність.*

Анотація. *У статті висвітлено біографію відомого педагога, перекладача Івана Бабича в контексті його літературної творчості, авторського стилю. Наведено маловідомі факти життєдіяльності майстра літературного перекладу та спогади про нього сучасників.*

Кафедра загального і слов'янського мовознавства та іноземних мов Полтавського національного університету імені В. Г. Короленка закарбувалася в curriculum vitae Івана Бабича, педагога, письменника, митця літературного перекладу, поліглота. Людина енциклопедичних знань, непроминальної інтелігентності, працелюбності, І. Т. Бабич став, без перебільшення, її легендарною постаттю, яка, щоправда, довгий час залишалася на узбіччі офіційного визнання у виші. Причин цьому можна назвати декілька: по-перше, Іван Трохимович був людиною скромною і не прагнув якоїсь особливої публічності в інституті, по-друге, самоповага І. Т. Бабича, його гідність, неприйняття грубого тиску чи нетактовного поведіння були далеко не тими якостями, які поцінювали в епоху «коліщаток і гвинтиків», по-третє, Бабич мав «інакшу» біографію, а це також було вагомим мотивом стриманого ставлення. Не варто відкидати й таку зужиту причину, як задрощі, адже літературні успіхи приносили гонорари, а отже, вищий рівень добробуту.

Виникла парадоксальна ситуація: в Полтавському педагогічному працював і творив Член Спілки письменників СРСР, Член Спілки письменників України, літературні переклади якого виходили великими тиражами, про якого вміщували статті тогочасні літературні та енциклопедичні довідники, якого поважали в колах красного письменства, але це не особливо афішувалося в закладі, де він працював.

Справедливо зауважити, що творчість Івана Трохимовича в галузі художнього перекладу збагатила собою літературну спадщину не лише України, а й франкомовного світу. Більше того, то було взаємозбагачення культур за посередництва непересічної особистості, інтелект і багатий духовний світ якої однаково належать Україні й Франції.

Відкриті й употаєні процеси формування глибоко залюбленої в слово людини розпочалася з раннього дитинства, яке пройшло у Франції. Жан Бабич народився 2 червня 1929 року в мальовничому французькому місті Осер (фр. *Auxerre*), в родині заробітчанина українського походження Трохима Івановича Бабича та французької громадянки з польсько-українського роду Марії Федорівни Бублінської-Лежєє [1].

Трохим Бабич – син православного священника із села Сінне Рівненської області. У 1924-ому голод і безгрошів'я змусили шукати кращого життя на чужині, тож молодий хлопець найнявся на роботу до Німеччини. Згодом з'ясувалося, що роботодавець перепродав підписані трудові угоди французькому промисловцеві: Трохим разом з іншими завербованими українцями опинився в Парижі. Робітник гарячого цеху складовного заводу п'ять довгих років звикався з місцевим менталітетом, плакав сміливі плани. У 1927 р. зустрів Марію Бублінську, яка в 1928 р. зголосилася стати йому громадянською дружиною. Офіційному шлюбові завадила приналежність до різних церков (Марі – католичка, а її обранець навіть говорити не хотів про зміну віри), а також те, що Трохим не мав французького підданства [8, с. 10]. За свідченнями родичів, він був людиною вольовою і в багатьох ситуаціях незговорливою. Т. І. Бабич відмовлявся клопотати про французьке підданство, тричі на рік поновлював усі дозвільні документи, необхідні для перебування на території країни. Нині важко сказати, що саме зумовило таку несхитність позиції: патріотичні почуття чи прагматичне бажання unikнути бюрократичних процедур, які належало проходити кожному потенційному громадянину країни. На користь другої причини свідчить те, що своїх синів Іван та Марія не вчили рідної мови, вочевидь, не розглядаючи навіть у перспективі їхнього повернення в Україну.

Молода родина не шкодувала зусиль, аби стати заможнішими. Беручий до роботи українець, зібравши частину стартового капіталу, зважився на орендування 50-ти гектарів землі (законодавство Франції це дозволяло). Попри податки, загрозливі для родинного бюджету платежі за користування кредитом, Бабич-старший зарекомендував себе підприємливим господарем: за кілька років родина не лише розрахувалася з фінансовою установою, а й започаткувала малий бізнес, відтак Т. І. Бабич став працедавцем.

Щоб упорати громіздке господарство, знадобилося десять найманих працівників. Гастарбайтерів в окрузі було вдосталь, та енергійний роботодавець не уявляв себе пасивним наглядачем. Працюючи плече в плече із сербами, поляками, угорцями, німцями, чехами, болгарами, Трохим опанував майже всі європейські мови. Вечорами обов'язково перечитував французьку й іноземну пресу, цікавлячись подіями в світі. Успадкована кмітливість підказала, що вироблену своїми руками сільськогосподарську продукцію треба реалізовувати з максимальною вигодою. Відтак родинний бізнес употужнився невеличким бістро, яке вимагало присутніх матеріальних витрат, а понад усе – комунікабельності й уміння догодити клієнтам [8, с. 11].

У 1931 р. народився Жак, молодший брат Жана. Відповідно до законів країни, обох дітей записали на прізвище матері, котра, як уже мовилося, мала паспорт громадянки Франції.

Над усе батьки прагнули дати синам належну освіту – шанс на ліпшу долю на новій батьківщині. З дитинства обидва хлопці зростали в атмосфері захоплення мудрим і прекрасним, оскільки в родині не заощаджували на розвиткові дітей: оплачували спершу приватні уроки музики, а потім музичну школу, купували багато іграшок, книжок, газет, журналів. Витрати на навчання були присутньою статтею родинного бюджету [8, с. 11].

Особливо, як пригадують рідні, полюбляв книги Жан, який готовий був годинами слухати, коли йому читали дитячі твори, а щойно опанувавши грамоту, проводив увесь вільний час із книжкою в руках. У ранньому дитинстві хлопчик зачитувався казками, легко запам'ятовував приказки, загадки, вірші. Часом старший син ставив такі запитання, на які батькам не легко було відповісти. Подружжя раділо, що в них зростає настільки здібна і допитлива дитина, яка рано навчилася читати, захоплено малювала, співала і сумлінно виконувала всі батькові завдання по господарству. Жана віддали до приватної початкової школи в Парижі, де він здобув блискучу підготовку до середньої школи.

Про шкільні роки Ж. Бабича відомо небагато. За спогадами Р. М. Бабич, до школи Жанові доводилося їздити велосипедом, долаючи щоранку та щовечора відстань понад

30 км. «У кишені мав один франк, у рюкзаку, крім нехитрого школярського добра, – запашний круасан чи хрусткий багет, шоколад і пляшка молодого сидру – найпопулярнішого бургундського напою (Франція є Франція). З тих пір смак здобного хліба з шоколадом асоціюватиметься в свідомості Жана зі шкільними роками дитинства» [8, с. 12]. Вроджені різнобічні задатки Жана у школі розбрунькувались і розвинулися: він виявив хист і до точних, і до гуманітарних наук, і до гри на скрипці, й у спорті не пас задніх (захоплювався волейболом).

Особливий же вплив на молоду душу, і, як виявилось, на подальшу долю хлопчика мав учитель Жан П'юсан, який майстерно викладав улюблений предмет – літературу [2]. Під керівництвом наставника його учень відшліфовував уміння відчувати красу слова, бачити й аналізувати деталі, глибоко характеризувати літературні твори.

Батьки не поділяли палкого синового захоплення гуманітарними науками («писаниною себе не прогудуєш», – твердив Т. І. Бабич), тому неухильно спрямовували його майбутній професійний вибір у прагматичне річище. Для Жана батькове слово було вагомим та авторитетним, тож він пообіцяв, що стане педіатром.

Наполегливістю, успішним навчанням у престижному коледжі “Classique et Modern” містечка Жуаньє (фр. *Joigny*), Жан справдив заповітну батьківську мрію: обдарований юнак екстерном склав іспити на ступінь бакалавра природничих наук в одному з кращих вишів регіону – Університеті Бургундії (м. Діжон). Здобутий диплом відкрив доступ до медичної освіти. Не можна сказати, що фах ескулапа був Жанові немилим, однак згодом у своєму інтерв'ю він зізнався, що змалечку віддавав перевагу філологічним наукам, а «... в кінцевому виборі професії відіграли головну роль життєві обставини, “воля долі”» [2], змусивши відмовитися від гуманітарного поприща на користь медицини.

Літом 1947-ого року змушений бакалавр набував першого професійного досвіду в гірському дитячому таборі. Аби розпочати приватну практику педіатра – справу прибуткову і престижну в крайовій громаді – належало пройти семирічний курс практичного навчання в клініці знаменитого лікаря, заручитися його рекомендаціями, завоювати довіру малих пацієнтів та їхніх батьків. Такий шлях не видавався звиклому до інтелектуальної праці юнакові проблематичним, адже то був поступ і в професійну фаховість, й у фінансово благополучне майбутнє.

Далекосяжні плани української родини, життя якої повільно входило в русло омріяного добробуту, розбив ущент військово-політичний конфлікт в анексованому Францією Алжирі.

За висновками істориків, політична ситуація в Алжирі на початку 40-х рр. ХХ ст. характеризувалася небувалим піднесенням громадянської самосвідомості [10, с. 92; 16, с. 124]. У відповідь колоніальний уряд посилював репресії. Порушення демократичних свобод, фальшування виборів, арешти стали системним явищем. Швидко прогресувало обезземелення селянства, безробіття в містах набуло ознак масового. «Невдоволення колоніальним режимом набрало форми загальнонаціонального протесту. В 1947 р. почали виникати партизанські загони, а від 1950 р. колонізатори виявляли в багатьох містах підпільну мережу організованих груп бойовиків [16, с. 135].

1 травня 1945 року по всій країні пройшли першотравневі демонстрації алжирців, організовані Партією Алжирського Народу. На вулицях лунали антифранцузькі заклики. У столиці та великих містах поліція відкрила вогонь по демонстрантах. Було вбито десятки людей, сотні отримали поранення. 8 травня 1945 р., всупереч проханням влади стабілізувати ситуацію, розпочалося стихійне, неорганізоване. Північно-східний регіон Алжиру сколихнули криваві погроми: повстанці – головно селяни – вбивали або калічили колоністів та їхні родини, спалювали ферми, нападали на жандармів та чиновників, а

появу військ зустріли вогнем із рушниць та трофейних автоматів. Повстання охопило близько 20 міст і селищ. У ньому взяло участь понад 50 тис. осіб [10, с. 99–112].

Дії повстанців були неузгодженими, тому французька влада відносно швидко придушила повстання. На алжирців кинули до 12.000 солдатів, підтриманих авіацією, флотом, поліцією та цивільною гвардією (загонами «самооборони» колоністів) [16, с. 139]. Райони повстання були розгромлені: міста й села спалено, населення безжально винищено. Різанина тривала до 17 травня, коли зброю склали останні загони повстанців. Жертвами французької влади стали, за різними оцінками, від 6.000 до 45.000 алжирців. Такі дії влади призвели до появи численних підпільних загонів, які все частіше нападали на військові частини [10, с. 117].

Отже, задовго до початку масштабних бойових дій 1954 року почали гинути сотні французьких солдатів. Очікування війни сколихнуло французьке суспільство, стало чинником небувалого підйому національно-патріотичного руху в колонії.

Безсилий проти неминучої мобілізації старшого сина до далекої африканської країни, Трохим Баби́ч прийняв рішення про репатріацію до радянської України. Того дня, коли Жанові принесли повістку, батько дістався до радянського консульства в Парижі, домігся зустрічі з послом, умовив того терміново видати офіційний дозвіл на переселення до СРСР. Про життя в повоєнній країні І. Т. Баби́ч знав із газет, які, в основному, висвітлювали перемогу над нацизмом, готовність народу відбудувувати міста і села, дещо писали про розруху, економічні труднощі, однак такі повідомлення працьовитого господаря не насторожували. Головним було врятувати дітей від куль чужої алжирської війни.

Найважчим було розв'язати не стільки побутові проблеми переселення, стільки те, що молодші Баби́чі не володіли ні українською, ані російською мовами. «Іноді батьки між собою говорили українською мовою, але я зростав серед французьких дітей, учився в коледжі й до 17 років говорив французькою...» – пригадував І. Т. Баби́ч [2].

Виснажлива подорож у невідоме життя тривала понад два місяці: потяг із репатріантами раз у раз зупиняли для карантинних процедур. Нарешті, перетнувши радянський кордон, уперше зустрілися з представниками влади й, звісна річ, КДБ [8, с. 14]. У ході ділової розмови з'ясувалося, що репатріанти можуть вибрати регіон та місце проживання (крім Москви та столиць союзних республік). Було вирішено оселитись у Східній Україні. Із запропонованого вподобали Полтавщину, а саме аграрно-індустріальне селище Карлівку (52 кілометри від обласного центру), де було п'ять промислових підприємств (машинобудівний, механічний, цукровий заводи, хлібозавод, спиртозавод) і разом із тим можливість працювати на землі.

Принагідно представники держави заявили, що жодні кваліфікаційні документи Франції на радянській території не чинні, іноземні мови тут узагалі мало кого цікавлять, а дітям доведеться повчитись у школі, щоб одержати атестат зрілості й опанувати ази мови. Хоча міжнародні домовленості про репатріацію передбачали поновлення громадянських прав осіб, які опинилися за межами своєї країни, паспортів СРСР нікому не видали. А ще твердо порадили зятимити: «Ви – ніхто. Вам буде важко. Дуже важко.» [8, с. 14].

Усупереч очікуванням, з'ясувалося, що перестороги уповноважених осіб на кордоні та дії місцевої влади – не одне й те саме. У вересні 1947 року родину Баби́чів заповідливо розмістили у світлому просторому приміщенні, на стіні якого красувалася рамка з написом: «Контора радгоспу імені Т. Г. Шевченка». Владоможці спішно виселили цілу установу, щоб не зганьбитися перед незвичайними новоселами.

Місцева громада зустріла «товаришів французів» досить стримано, адже роки масових репресій показали, що будь-який контакт з підозрілими людьми може завершитися арештом, а то й утратою життя. Приїжджі, які вирізнялися зовнішнім лоском, красивим одягом, якісним взуттям, розвантажували привезені меблі, килими, облаштувалися на новому місці під недремним оком напівголодних і зубожілих односельців.

Становище з трудовими резервами в Карлівці, як і в інших райцентрах області, залишалося вкрай напруженим, адже значна частина колгоспників періодично залучалася до відбудови промисловості, на ударні комсомольські будови. Незважаючи на те, що для відродження народного господарства катастрофічно не вистачало людських ресурсів, Полтавщина направляла на відбудову шахт Донбасу, в західні області України тисячі юнаків та дівчат. Тож основну силу в колгоспах і радгоспах області у другій половині 40-х років становили жінки, чимало з яких освоїли механізаторські професії, працювали спеціалістами та керівниками господарств [4].

До руйнівних наслідків війни у цей період додалася посуха 1946 р., однак радянський уряд не зменшив постраждалим областям планів хлібозаготівель. Ігнорування життєвих потреб людей, прагнення представників влади будь-якою ціною виконати план хлібоздавання, повною мірою далися взнаки: почався голод. «Як показують щомісячні дані про кількість померлих, голод в Україні у 1947 р. почався в січні, різко посилювався в лютому і досяг свого максимуму в березні.» Смерть, що наступала внаслідок голоду, чиновники пояснювали різними захворюваннями, у т. ч. інфекційними. Інформацію про померлих приховували голови та секретарі сільських рад, бо рівень їхньої заробітної плати напряму залежав від числа тих, хто проживав на території сільради. Позначалася і відсутність у селян паспортів чи інших документів, які б посвідчували особу. Селян, які помирали в іншому селі чи місті, не маючи при собі документів, у жодну статистику не включали.» [4].

У той час, коли Карлівка потерпала від лютого голоду, відповідно до інструкцій керівних органів, родина репатріантів користувалася неймовірними привілеями: їм видавали хліб, біле борошно, масло, олію, молоко, цукор, крупи (і це тоді, коли інші мали на добу 700 грамів сурогатного хліба на двір). Так тривало близько року, допоки Трохим Іванович випадково не довідався, як гірко бідують односельці. За спогадами доньки І. Т. Бабича, Тамари Іванівни, «Якось він зайшов у справі до їдальні радгоспу й на мить остовпів від різкого запаху варива із зелених помідорів та глевкого хліба з буряками й лободою. Все те квапливо, мов ласощі, пережовували виснажені повоєнним лихоліттям селянки. Миттю збагнувши ситуацію, від продовольчих розкошів категорично відмовився. Повернувшись із роботи сказав, немов відрізав: «Відсьогодні їмо те, на що заробимо» [4].

Від щедрих дарів держави, яка настільки жорстоко поводитимася із своїм народом, батько рішуче відмовився, однак справедливо зазначити, що його дружина виявилася запасливою господинею – із Франції вона привезла чимало консервованих продуктів, тому голоду її чоловік і сини не зазнали.

Родина жила за французькими традиціями. Матеріальними статками належало опікуватися чоловікам. У грудні 1947 р., щоб допомогти батькові, Жан Бабич улаштувався учнем токаря Жовтневого цукрозаводу. Тямушого юнака помітили і за рік, у 1948-ому, призначили електриком щитової, тобто відповідальним за безперебійне забезпечення струмом цукроварної установки [8, с. 15].

Французький вишкіл навчив раціонально організовувати особистий час, тому робота не перешкоджала регулярному відвідуванню уроків у заочній вечірній школі, наполегливому освоєнню мови, змаганню з тимчасовою маргінальністю.

Радянська цукрова промисловість модернізувалася. У 1950–1951 роках на Ланнівський цукрозавод, що неподалік від Карлівки, постачили дороге імпортне устаткування. Жана поросили перекласти з німецької та французької пакет технічної документації і той зголосився. За швидкість і якість перекладу розплатилися вчасно й щедро: 18 000 карбованців плюс подяка від дирекції. Крім того, 8 березня 1951 року Жан одержав трудову книжку радянського зразка.

Життя налагоджувалося: заощаджень і заробленого синовнім інтелектом вистачило на спорудження власного будинку по вул. Заводській, 12, господарських приміщень. Радгосп надав велику присадибну ділянку. Окрилений цим щастям, Трохим Іванович, як і

раніше, працюючи охоронцем на цукрозаводі, занурився в господарювання. Марія-Тереза пильнувала затишок у новій оселі. Жак навчався в Карлівському ремісничому училищі, а Жан марив можливістю безкоштовної освіти за межами селища. За чотири місяці навчання екстерном у Московському університеті імені Патриса Лумумби невизнаний другою Батьківщиною бакалавр виборов право на викладання латини, німецької, французької, польської мов у радянських школах.

На Карлівщині в серпні 1952 року розпочалася педагогічна діяльність 23-річного вчителя французької мови середніх шкіл с. Сенчі (1952 р.) і с. Ждани (1953 р.). Упродовж наступних дев'яти років (1953–1962) І. Т. Бабиш викладав німецьку мову в Карлівській середній школі № 3 [1]. У роки вчителювання молодий мовник дістав незабутньо яскраві враження про учнівське життя, пересвідчився, що найголовніше – бачити і поважати в кожному вихованцеві особистість [7, с. 40].

Директор Карлівської десятирічки П. М. Покідченко схарактеризував свого підлеглого так: «Трудолюбивий. Систематично підвищує кваліфікацію. Активний учасник методоб'єднання вчителів. Вимогливий до себе, до товаришів по роботі, до учнів. Користується повагою серед учнів, серед учителів, батьків. Крім основної роботи за фахом, брав активну участь у радіотехнічному гуртку школи і заводу. Брав активну участь у громадсько корисній роботі Жовтневого цукрокомбінату» [7, с. 41].

Однак констатування офіційного документа не йдуть у жодне порівняння з відгуками людини, котра вважає безцінним дарунком долі свою зустріч з Іваном Трохимовичем. Мова йде про педагога-ветерана, в минулому завуча Карлівської ЗОШ № 3 Н. К. Федосієнко, інтерв'ю з якою ми провели 2010-го року, досліджуючи життєпис І. Т. Бабиши [7, с. 42].

Наводимо розповідь Надії Костянтинівни дослівно: «Не можу стримати сліз, коли згадую про улюбленця школи, вчителя німецької мови Івана Трохимовича Бабиши. В Карлівці всі пам'ятають його непересічним, інтелігентним, розумним педагогом. Нашому класові найбільше пощастило, бо Іван Трохимович не лише вів уроки німецької, а й був класним керівником. Свій предмет він знав досконало. А вже яким був красенем! Високий, стрункий, дуже вродливий, гарно вбраний... До уроків німецької готувалися з подвоєним завзяттям. Треба сказати, що Іван Трохимович був вимогливим: дбав і про знання, і про дисципліну на уроці. Вряди-годи когось із неслухнянців (якщо не допомагали зауваження), міг суто символічно взяти за вухо, але ніколи нікого з учнів не образив, не принизив. Він був надзвичайно добрим, чуйним, тактовним. За це ми, діти, віддячували йому повагою та палкою любов'ю.

Івана Трохимовича мені доводилося бачити й у позанавчальний час, адже наші батьки товаришували, але, бентежачись, я мало з ним спілкувалася, хоча помічала бездоганність манер, вроджену елегантність, уважно слухала цікаві розповіді гостей. У 1961-ому наш клас закінчував школу. Іван Трохимович вирішив зробити своїм випускникам сюрприз, який ми й зараз із захватом згадуємо щоразу, коли випадає нагода поговорити про минуле. Після вчистостей ми зібрались удома в нашого однокласника. Несподівано наш класний керівник приїхав туди на новенькому моторолері. Повірте, що в ті часи то було диво техніки. Він кожному учневі подарував восьмикілометрову мотопрогулянку. Враження ми дістали незабутні! Не дивно, що карлівські школярі, батьки та вчителі довго смутилися з того, що Іван Трохимович поїхав працювати до Полтави».

У педінституті доля знову влаштувала мені зустріч з улюбленим учителем. Як зараз пам'ятаю: три вступних іспити я здала на «добре». А коли зайшла в аудиторію, де мусив відбутися кінцевий етап випробувань – іспит з іноземної мови – чомусь відчула невимовний жах, який умить стер усі мої знання. І раптом зустрічаюся поглядом із рідними, найлагіднішими в світі викладацькими очима... Впізнавши мене, Іван Трохимович без вагань підійшов, привітався, обійняв мене за плечі й прошепотів: «Не

хвилюйся так, Надю! Ти ж – розумниця. Все буде чудово. Обіцяю...» Від щирості тих слів страх розтанув і я відповіла на «відмінно». Досі завдячую своїм успіхом, своєю довгою педагогічною кар'єрою людяності Івана Трохимовича [7, с. 42].

Іван Трохимович Бабич був надзвичайним педагогом і надзвичайною людиною. Переконана: немає в Карлівці випускника третьої школи, котрий би знав його і сказав, що не погоджується з таким висновком.» [7, с. 43].

Спогади Клавдії Полікарпівни Савченко, ветерана Карлівської ЗОШ № 3, несуть у собі ту ж енергетику захоплення колегою: «Про Івана Трохимовича можна говорити довго, адже це надзвичайна людина, талановита, геніальна. Справедливий, чесний, добрий, розумний, порядний – таким він дійсно був і залишається у наших серцях.

А знаєте, в перші тижні роботи добра вдача заважала Жанові налагодити в деяких класах належну дисципліну. Розкажу кумедну бувальщину: якось на уроці німецької мови бешкетники так розперезалися, що учитель-новачок ніяк не міг їх утихомирити. Гримати на дітей Іван Трохимович ніколи собі не дозволяв, однак у той момент зрозумів: якщо зараз не підпорядкує клас своєму впливові, шестикласники завжди галасуватимуть.

Він укотре закликав клас до порядку, та де там! Яким же був шок найактивнішого поміж розбишак, коли ставний «француз», не мовивши ні слова, виніс того у шкільний коридор разом із партою. Всі інші тієї ж миті вгамувалися. Спокійно дозволивши спантеличеному, червоному, мов рак, «герою дня» зайти до класу та сісти за іншу парту, Іван Трохимович незворушно продовжив урок... Звістка про «подію» набула розголосу. Учні-неслухи збагнули, що всяке довготерпіння скінченне, а ми підсміювалися: мовляв, гідний подиву, ефективний спосіб виховання, та на жаль, не всім до снаги.

Не можемо не згадати, що в учительській наш великовчений колега був справжнім наставником учителів. Він приголомшував різнобічністю й глибиною знань не лише філологів чи істориків, а й географів, біологів, математиків. Бувало, ми занотовували його розповіді, щоб перечитати перед уроком. І. Т. Бабич мав велику ерудицію, енциклопедичні знання. Звісно, що ми його дуже любили за інтелект, за щирі вдачу, за шляхетність учинків. Як жаль, що таким людям не в усьому щастить... Маю на увазі особисте життя. Хочу сказати одне: Іван Трохимович Бабич – постать значна. Він довів, що вчитель зобов'язаний бути в усьому взірцем» [7, с. 42–43].

У роки вчителювання молодий філолог дістав яскраві враження про учнівське життя, пересвідчився, що найголовніше – бачити і поважати в кожному вихованцеві особистість. Розв'язуючи опліч із колегами поточні проблеми сільської школи, пізнаючи секрети професійної майстерності, молодий педагог переконався, що розум і вмільість – надійні помічники в учительському ремеслі, однак без державного документа про вищу освіту майбутнього немає.

1960 року І. Т. Бабич із відзнакою закінчив Харківський педагогічний інститут іноземних мов імені Н. К. Крупської (заочно), а за два роки знову сів за підручники і конспекти, ставши у вересні 1962 року слухачем Вищих педагогічних курсів із підготовки висококваліфікованих викладачів іноземних мов Московського державного педагогічного інституту імені В. І. Леніна [1].

«Червоний диплом» вищу і посвідчення столичних курсів уможливили перехід сільського вчителя до вищої школи. 1964 року Іван Трохимович одночасно подав заяви про участь у конкурсі на посаду старшого викладача кафедр іноземних мов Полтавського і Київського педагогічних інститутів. Пройшов за конкурсом в обидва вищі, однак подружжя віддало перевагу Полтаві (звідси було набагато зручніше навідуватися в Карлівку до літніх батьків).

Першого вересня 1964 року Іван Бабич, маючи одинадцять років педагогічного стажу, дебютував як викладач вищого навчального закладу [1].

Кафедру іноземних мов Полтавського педагогічного тоді очолював кандидат філологічних наук Вілен Вікторович Бєлий, випускник Київського державного університету, фронтовик, кавалер ордена Слави III ступеня (нині доктор філологічних наук, професор, знаменитий у США та Європі вчений-поліглот). Харизматичний керівник натхненно працював сам і суворо вимагав від підлеглих самовідданості, дисциплінованості, творчого підходу до праці. «Голублю в пам'яті затишну Полтаву і тішуся, що в її педінституті мені поталанило стати на чолі кафедри однодумців, непересічних, креативних і самовідданих натхненників молоді. Я понад усе гордий із того, що трудивсь опліч з Іваном Бабичем, великим митцем слова, людиною честі.», – пригадував Вілен Вікторович.

Ідеями і справами кафедра вирувала: треба було готуватися до занять, організовувати самостійну роботу студентів, виїздити на консультаційні пункти для заочників, читати лекції вчителям міста й області, готувати та обговорювати на методсемінарах доповіді, брати участь у науковій і виховній роботі тощо. На кафедрі апробувалася технологія навчання іноземних мов із використанням нових технічних засобів навчання, методик лінійного програмування, створювався фонд аудіо записів, мікрофільмів, експериментально досліджувалося питання оптимального домашнього завдання для студентів тощо [8, с. 19].

Якщо науковий напрям не дуже заїмпонував новачкові, то навчальний і виховний із перших днів припали до душі. Виступивши ініціатором радіолекторіїв іноземними мовами в гуртожитках, старший викладач Бабич коригував матеріали студкорів, тренував дикторів-кореспондентів, які не лише інформували про події в інституті, а й виразно читали мовою оригіналу ліричні твори. Розклади радіопередач склалися так, щоб виходити в ефір першого вересня кожного нового навчального року [8, с. 20].

Як куратор академічної групи І. Т. Бабич організовував розвивально-виховні заходи: готував із студентами філологічного факультету вечори іноземних мов, бесіди, диспути, екскурсії, концерти тощо [5]. Навіть особиста зацікавленість Івана Трохимовича технічним перекладом стала навчально-методичним і виховним фактором. У перший рік роботи він підготував доповідь «Лексична синонімія у французькій технічній літературі» на науковий семінар кафедри [13], потім порушена тема вилілася в інший ракурс: «Використання перекладу на заняттях з іноземної мови».

Старший викладач розробив курс технічного перекладу для майбутніх фізиків, математиків і хіміків, уклав навчально-методичний посібник «Тексти для читання з фізики», вів гурток технічного перекладу, очолив оргкомітет конкурсу на кращий художній переклад (конкурс став традиційним і з 1969 року проводився в двох номінаціях: проза та поезія) [9, с. 54]. Усе це робилося по-бабичівськи: спокійно, ґрунтовно, без зайвої метушні й фанфаронства.

Студенти глибоко поважали ерудованого, стильного, завжди врівноваженого «француза», який умів дохідливо пояснити найскладніші граматичні явища, з легкістю «ставив» правильну вимову, навчав закономірностей діалогічного мовлення, знав масу цікавинок про далеку, оповиту романтикою Францію. На заняттях панувала така атмосфера, в якій ніхто не боявся необізнаності, не соромився запитувати, висловлювати свою думку. Однак простота поводження з вихованцями в аудиторії, поза нею, під час трудових семестрів (у ті роки студенти ПДП імені В. Г. Короленка регулярно виїздили на весняні й осінні сільськогосподарські роботи) ніколи не оберталася на панібратство. Сучасна дидактика називає такий тип стосунків у системі «викладач – студент» суб'єкт-суб'єктами.

Примітно, що у більшості спогадів сучасників Іван Трохимович постає носієм усіх цих якостей. Наведімо за приклад слова Г. М. Кудрявцевої: «Він дуже доброзичливий,

спокійний. Якщо треба допомогти студентові – він підкаже, виправить помилку, пояснить правило» (1983 р.) [8, с. 41].

В архівній особовій справі І. Т. Бабича є службова характеристика, підписана ректором ПДП імені В. Г. Короленка М. О. Семиволосом: «Досконало володіє французькою мовою. За період роботи на кафедрі вів заняття з французької, німецької мов. І. Т. Бабич – серйозний, вдумливий викладач, який працює над собою, підвищуючи свій кваліфікаційний і навчально-теоретичний рівень. Дисциплінований. Добросовісно виконує обов'язки» [1].

Визнання керівництвом професійного рівня незабаром обернулося призначенням Івана Трохимовича тимчасово виконуючим обов'язки завідувача кафедри іноземних мов (наказ ректора ПДП імені В. Г. Короленка № 42 від 04.04.1966) у зв'язку з переведенням доц. В. В. Белого на посаду наукового співробітника терміном на 2 роки.

Не зайве зазначити, що віртуозне володіння французькою мовою І. Т. Бабич спрямовував у практичну діяльність не лише різновекторно, а й економічно доцільно: став провідним перекладачем Всесоюзного об'єднання «Зовнішторгвидав», потужного видавця зовнішньоторговельної й туристичної реклами, пакетів технічної документації на товари радянського експорту, поліграфічної продукції. Полтавський перекладач співпрацював із Уральським, Московським, Київським відділеннями об'єднання, забезпечуючи технічний супровід низки важливих для держави угод із продажу ексклюзивної тульської зброї, самоварів, кришталевих виробів, мінеральних вод і т. ін. Інтелігентного полтавського француза не раз запрошували штатним перекладачем в організаційні комітети престижних міжнародних виставок. Заради істини додамо, що й гонорари за професійний технічний та синхронний переклад, на відміну від викладацької зарплатні, приносили родинному бюджетові суттєві надходження.

Закономірно, що КДБ тримав у полі особливої уваги таку помітну постать. Щороку працівники комітету викликали І. Т. Бабича на співбесіди, зміст яких, звісно, не розголошувався. Однак їхній візаві мав бездоганну репутацію: обирався профоргом факультету, посадові обов'язки виконував сумлінно, зі слів дружини, органи державної безпеки, життя йому не псували.

Інстинкт самозбереження в умовах фарисейського середовища, тягар «інакшості», почуття відповідальності за долю рідних зобов'язували бути максимально обачним, замкненим у собі. Та в питаннях, розв'язати які міг одноосібно, погляди Івана Трохимовича не розминалися з вчинками. Так, несподівано для всіх, розумницю-доньку повів до школи з українською мовою навчання. «Російську ти й так знатимеш, – сказав того дня першокласниці, – а от української, доню, треба вчитися». Десять років залишався несхитним, хоча і класний керівник, і вчителі не раз скрадливо радили перевести Тамару до якоїсь із російськомовних шкіл Полтави. Батько ж дівчинки без кінця повторював, що варто знати багато мов, а от говорити треба мовою тієї країни, де живеш. Удома, згадують рідні, твердо наполягав на грамотному україномовному спілкуванні, вказував на помилки [8, с. 23].

Батьківство – важливий штрих до портрета І. Т. Бабича. Зі слів Тамари Іванівни Бабич, батько викроював час на прогулянки «в поля». Вирушали, зібравши ватагу сусідської дітвори, за мікрорайон Половки. Міська малеча, затамувавши подих, слухала зворушливі історії Тамариного тата про коників, метеликів, бабок, про рослини і квіти. Розуміли їх від слова до слова, довго не забували. Ймовірно, завдяки тим дитячим мандрівкам, Т. І. Бабич вибрала фах учителя біології, й багато років працювала в полтавській школі-ліцеї № 28. Батько зумів прищепити доньці працелюбність і віру в найвище покликання на Землі – бути вчителем.

1973-ий рік ознаменувався фантастичною подорожжю. На запрошення французького кузена І. Т. Бабичеві поталанило побувати в країні дитинства. На

любительських фото сімейного альбому замріяний Жан милується краєвидами Парижа. Оскільки в часи «залізної завіси» пересічним радянським громадянам про подібне навіть не мріялось, «наслідки» не забарилися: на роботі побільшало кривд і непорозумінь.

Сховатися від не завжди беззлобної реальності можна було хіба у споминах. У своїй статті про Івана Трохимовича А. Дяченко написав: «Інтерес до художнього перекладу виник у І. Бабича тоді, коли почали тривожити спогади про першу Батьківщину, друзів дитинства і юности» [5]. Влучне слово «тривожити» вказує на те, що в серці перекладача сяяла любов до Франції, що не був він до кінця щасливим у країні, куди привела його примха долі, назавжди позбавивши права на вільний вибір місця проживання, прирікаючи на терпку печаль душевної самотності, а часом – на виснажливе безсловесне змагання з лицемірством і невіглаством.

Іван Трохимович упевнився, що інтенсивна перекладацька праця – ефективний засіб збереження психічної рівноваги. Обіклавшись словниками, працював, щонайменше, по п'ять годин на добу. То щось читав до глибокої ночі, то будив сонну безгоміння оселі стукотінням клавіш друкарської машинки. В нічній перекладацькій лабораторії кожне слово подумки аналізувалося, добирались експресивні відтінки, вибудовувалися словосполучення, речення, абзаци. І так аркуш за аркушем, твір за твором...

Раїса Миколаївна і Тамара Іванівна Бабич пригадують, що їхнє помешкання зсередини скидалося на бібліотеку галузевих і двомовних словників, найрізноманітнішої довідкової літератури. (Навіть у пам'ятній «французькій» валізі гостинці поступилися місцем стосові важких закордонних фоліантів.) По суті, лексикони, тезауруси, глосарії – то випробувані порадики, знаряддя праці й об'єкти культового благоговіння Івана Трохимовича. Лексикографічний пієтет, однак, межував із критичними судженнями. Зацитуємо: «Якщо відверто, я не дуже люблю французько-російський словник Щерби, він недосконалий, не враховано відтінків слова, немає фразеологічних одиниць. Говорили, що незабаром має вийти друком російсько-французький словник під редактуванням Барановської, але щось про нього досі не чути. Люблю французький тлумачний словник Робера, французькі синонімічні, аналогічні словники. .... Аналогічні словники – потрібна річ! Словниковий ряд там підбирається за аналогією. Наприклад, після слова «*бджола*» стоять: «*мед*», «*вулики*», «*трутень*», «*пасічник*», «*медозбір*» і т. д. Це пробуджує образність мислення» [2].

Увесь вільний від викладацької роботи час Івана Трохимовича належав художньому перекладові. Повернувшись додому з інституту, працював, обіклавшись словниками, щонайменше, по п'ять годин на добу. В нічній перекладацькій лабораторії кожне слово подумки аналізувалося, добирались експресивні відтінки, вибудовувалися словосполучення, речення, абзаци. Можна твердити, що там вершилося літературне таїнство: речення першотвору ставали філігранними франкомовними висловлюваннями, що контекстуально-переконливо роз'яснювали ситуацію, авторський задум, адже для носіїв рідної йому французької мови кожен епізод перекладу мав означати те ж саме, що й у першотворі.

Стрункий бабичівський алгоритм якісного перекладу виглядає так: «Починаю з ознайомлення з творчістю письменника, книгу якого перекладатиму. Стараюсь прочитати якомога більше літературознавчих критичних статей, адже для перекладача важливо не просто глибоко знати текст першотвору й намагатися якнайточніше відтворити його. Треба знати та розуміти підтекст. Хоч робота над тестом – головне. І тут приходять на допомогу словники...» [2].

Тонке відчуття слова озброїло І. Т. Бабича індивідуальною технікою літературного перекладу, яка, підсилившись талановитістю й самовідданістю, робить ремісника митцем. Не випадково 1974-ого року в українських письменницьких колах заговорили про

майстерність перекладача роману А. В. Головка «Бур'ян», а наклад книги перевидавався декілька разів.

За спогадами Р. І. Дмитренко, одного дня Іван Трохимович показав на кафедрі першу свою книгу: скромно, спокійно, без тіні самохвальства, витяг темно-зелений том із великого портфеля... То був «Бур'ян» Головка. Приємно здивовані, приголомшені, що з нами поруч така людина, ми дивилися на нього, як на супер-героя. Ми ним захоплювались і пишалися! Але, знаєте, з роками лише розумієш, настільки то була, без перебільшення, знаменна подія... [8, с. 40].

І. Т. Бабич назвав перший досвід непростим: «Головка – прекрасний стиліст. Не так легко знайти відповідники його точеному слову. А українські реалії – як зробити їх доступними, зрозумілими французькому читачеві? Напружена робота наодинці з текстом тривала 9 місяців. ... Поставивши останню крапку, відчув велике полегшення. Немов гора звалилася з плечей. Але це скороминуще почуття. ... Потім я повіз переклад у видавництво. Потім робота над зауваженнями редактора. Тоді переклад рецензує зовнішній редактор (французький). Набір, вичитування гранок, знову правка... У гранках бачиш все свіжим оком, бо за цей час уже з'явилося деяке відчуження від тексту. Та що говорити, недосконалі місця бачиш і в уже виданій книжці, й цього не можна позбутися» [2].

Наведене вище розмірковування виразно демонструє фахові, етичні та естетичні принципи перекладацької справи. Його автор чітко бачить надзавдання: достукатися до розуму й емоцій читача, вміло вивести його на орбіту адекватного сприймання реалій іншої країни, вправно відтворити в перекладі стилістичний букет першотвору.

І. Т. Бабич тонко відчував унікальність діалогічної місії художнього перекладу, відзначену ще Іваном Франком: «Переклади чужомовних творів, чи то літературних, чи наукових, для кожного народу являються важним культурним чинником, даючи можливість широким народним масам знайомитися з творами й працями людського духу, що в інших краях, у різних часах причинялися до ширення просвіти та підіймання загального рівня культури. Добрі переклади важних і впливових творів чужих літератур у кожного культурного народу, починаючи від старинних римлян, належали до підвалин власного письменства» [15, с. 397].

«Бур'ян» широко відчинив перед музою Бабича двері співробітництва з грандом літературного перекладу – Державним спеціалізованим видавництвом художньої літератури «Дніпро», яке входило до п'ятірки найбільших у світі, експортуючи книги до 110 зарубіжних країн [3]. Як відомо, саме «Дніпро» відважно симпатизувало представникам української школи художнього перекладу (осудженої до небуття ІV Пленумом Правління Спілки письменників України 27 березня 1973 року).

Належність до гідної пошани інституції сприяла розвиткові талановитого перекладача, збагачувала творчу палітру І. Т. Бабича розмаїттям тем і жанрів. Ось неповний перелік перекладених ним книг: «Бур'ян» А. Головка (1974); «Люди без Батьківщини. Памфлети українських радянських письменників» (1974); «Біла пляма» В. Козаченка (1976); «Циклон» О. Гончара (1977); «Гуси-лебеді летять» М. Стельмаха (1978); «Гнівний Стратіон» В. Земляка (1979); «Захар Беркут» Івана Франка (1981); «Збірка українських оповідань» (1982); «Казка про пригоди хлопчика Юрчика та його друзів» Н. Забіли (1983); «День для прийдешнього» П. Загребельного (1985); «І один у полі воїн» Ю. Дольд-Михайлика (1987); «Казки Західної України» (1988); «Пан Халявський» Г. Квітки-Основ'яненка (1990), «Записки кирпатого Мефістофеля» В. Винниченка (1991), «Украдене щастя» Івана Франка (1993).

З довідкових видань («Письменники Радянської України. 1917–1987» (1988), «Українська літературна енциклопедія» (1988), «Письменники Полтавщини» (1990), «Енциклопедія сучасної України» (2003) та ін.) дізнаємося, що І. Т. Бабич є автором літературних перекладів творів Р. Братуня, Я. Галана, Є. Гуцала, О. Вишні, І. Вільде,

М. Ірчана, І. Микитенка, Ю. Мушкетика, П. Панча, О. Слісаренка, Ю. Смолича, Б. Сушинського, Ю. Щербака й інших представників українського письменства.

Значна кількість авторських стилів, різножанровість творів, їхнє неоднакове цільове і вікове призначення, властива кожному з художніх текстів унікальність колориту, безперечно, вимагали специфічного перекладацького інструментарію. Усі ці вимоги поставали по-особливому рельєфно, коли брався за шедеври Івана Франка. Так, Іван Трохимович визнав: «“Пан Халявський” – твір важкий для перекладу, в цьому випадку опір матеріалу був особливо сильним. А от не знаю, чому так легко давався переклад “Захара Беркута”. Здавалося б у часі твір теж неблизький...» [2].

Рясно пересипана діалектизмами, авторськими неологізмами, стилістичними самобутностями мова Великого Каменяра – хитросплетений, навіть ризикований твір для художнього перекладу. Тут, окрім віртуозного володіння мовою, потрібне ще й емоційне єднання з автором, з минулою епохою, потрібне відчуття лексичного, семантичного, образного, концептуального, соціокультурного вимірів першотвору.

Усім наявним викликам І. Т. Бабич дав раду компетентно й переконливо. Високо оцінила франкомовний варіант «Захара Беркута» знаменита редакторка «Дніпра» Катерина Юріївна Квітницька. В листі до І. Т. Бабича вона писала: «Дорогий Іване Трохимовичу! Успіх “Захара Беркута” – повний. Другий рецензент (стиліст із «Прогресу» Катрін Емерлі) з великою похвалою відгукнулася про рукопис...» [8, с. 28–29].

За своєю природою процес перекладання як літературної дії починається в перекладацькій майстерні, де підпорядковується неписаному кодексові професіоналізму. Митцями перекладу стають лише ті, чия душа наділена письменницькою божою іскрою, бо «... перекладається не лише текст, але й культурно-історичні його контексти. Поняття “мовна картина світу”, “національне світовідчуття”, “творча індивідуальність письменника” мають безпосереднє відношення до перекладу: відмінності в будові мовних систем і специфіка національно-культурних середовищ, у яких функціонують першотвір та переклад, неоднаковість життєвих досвідів і духовно-світоглядних орієнтацій автора й перекладача і, нарешті, мистецька унікальність оригіналу зумовлюють неможливість перенесення всіх його параметрів в нову культурно-мовну систему» [3]. Ті цінності, з якими жив і творив І. Т. Бабич, його прагнення наблизитися до рівня геніальних Миколи Лукаша, Бориса Пастернака, перекладати так, «щоб у читача зникло відчуття, що в руках у нього переклад» [2], не сумісні з кустарним підходом до художнього слова.

У всі перекладені тексти І. Т. Бабич вкладав часточку свого «Я», цим торуючи стежини до читацьких сердець. Однак мріяв, як і кожен професіонал, працювати з книгами одного автора, слушно відмітивши, що в процесі моноперекладу поглиблюється творче проникнення в інтерпретований текст, а значить – з’являються творчі знахідки, живомовна інтонація, розгадуються нерозгадані місця [2]. По суті, наведена думка віддзеркалює перекладацьке кредо Майстра слова, яке виражено ємним поняттям «живомовність». Саме переклад «живомовного гатунку» здатний становити реальну конкуренцію оригіналові.

На практиці, із жалем констатував Іван Трохимович, моноперекладачів мало. Доводиться працювати з тим, що пропонує видавництво, а це не більше двох-трьох авторів [2]. Дозволимо собі уточнити, що алогічні бар’єри створювалися не видавництвами. Оцінюючи доробок І. Т. Бабича як перекладача в контексті доби, слід ураховувати низку несприятливих чинників, що наклали відбиток на загальнодержавний асортимент україномовних джерел, «рекомендованих» для перекладу.

За висновком дослідника історії літературного процесу Л. Т. Масенко, сторінки партійної преси та літературно-мистецьких журналів 70-их–80-их років рясніли обвинувальними вироками цензури, як-от: аполітичність, ідейна обмеженість, позакласовість, абстрактний гуманізм, прояви антиісторизму, розпливчастість класових

критеріїв, ідейно-художній примітив, неточні ідейні акценти, камерність, соціальна звуженість, літературщина, ідеалізування старовини, «козакофільська» романтика, гіперболізація козаччини, несучасність стилю, розмитість соціально-етичних характеристик героїв, нечіткість авторської позиції, дрібнотем'я, рафіноване естетство й ін. [11, с. 97]. Постає очевидним, що в царині перекладання правила гри були жорсткими. Тоталітарний світогляд чиновників від літератури міг допустити лише імітацію вибору, і не більше.

Отже, констатуємо: онтологічні ознаки епохи вповільнювали творчий поступ І. Т. Бабича, віддаляли від співпраці з громадою літераторів.

Відомо, що Іван Трохимович листувався з П. А. Загребельним, В. П. Козаченком, К. Ю. Квітницькою, одержав теплого листа-подяку від Наталії Забіли за переклад «Казки про Юрчика та його друзів». Однак інтенсивних ділових контактів з колегами по цеху, на жаль, не мав. Наприкінці 80-их творче об'єднання перекладачів у Спільці письменників було, за його оцінкою, украй пасивним: «Не можу згадати за останні роки жодної наради чи семінару, присвячених проблемам художнього перекладу. Нас у республіці осіб п'ять тих, хто перекладає з української на французьку, кожен вариться у власнім соку» [2].

Членом Спільки письменників СРСР Іван Трохимович став 24.02.1984 року [1]. Новий статус пекучих проблем узаємодії не розв'язував, однак червоною посвідкою гарантувалося право на відпочинок у кримському відомчому санаторії. На сонячному півострові наш спілчанин не побував: не визнавав ні відпусток, ані вихідних – творив. На шляху від юного франкомовного репатріанта до сивочубого викладача вищої школи, від перекладача-початківця до члена Спільки письменників СРСР, І. Т. Бабич зажив знадливої радості саморозкриття людини в улюбленій справі.

На жаль, митцеві перекладу вдалося не все. Відомо, що І. Т. Бабич палко мріяв перекласти документальний роман Ю. М. Щербака «Причини і наслідки», який порушував теми наукового подвижництва, внутрішнього конфлікту особистості. Була тверда домовленість із П. А. Загребельним про переклад «Роксолани». Однак цим та іншим творчим планам не судилося здійснитися.

4 червня 1993 року Іван Трохимович пішов у засвіти.

Прикро, що ні хвальних офіційних відгуків про перекладені ним твори, ні високих державних нагород (окрім медалі «Ветеран праці»), ні літературних премій І. Т. Бабич за життя не мав. Найдорожчим та найбажанішим для себе уважав відгук учителя французької мови Жана П'юсана, якому надіслав кілька своїх книжок і який найвище оцінив «Гуси-лебеді летять» [2].

Сорок два роки Іван Трохимович проживав на Полтавщині, навчав французької мови українських школярів, студентів, і вів пройнятий сердечною теплотою діалог із франкомовним читачем. Вже тоді, в часи «залізної зависи» його великі природні здібності, хист, працелюбність стали засобами особистісної й професійної мобільності. Переклади українського художнього слова, якими, за влучним висловом голови Полтавської обласної організації Національної Спільки письменників України В. С. Мирного, «відкривав Україну світові», репрезентували вітчизняну літературу не лише у Франції, Америці, Канаді, а й в африканських франкомовних країнах [8].

Знайомлячи студентів педінституту з історією Франції, з її культурою, мистецтвом, літературою, а чудовими перекладами творів українських письменників І. Франка, Г. Квітки-Основ'яненка, О. Гончара, А. Головка – шанувальників слова з Франції, Швейцарії, Бельгії й інших франкомовних держав з Україною, Іван Трохимович із честю виконав громадянський обов'язок перед своїми двома Батьківщинами: Францією та Україною – запевняє колега митця, Н. Д. Волкова [8, с. 42].

Він, напівзабутий, поєднавши в серці любов до двох національних культур – французької та української, й зараз продовжує цю справу. Художні тексти П. А. Загребельного в перекладі І. Т. Бабича, ввійшли до франкомовної Антології

української літератури від Х до ХХ століття (*“Anthologie de la litterature ukrainien du Xe au XXe siecle”*), котра 2004 року за сприяння ЮНЕСКО вийшла друком у Парижі й у Києві, набравши широкого розголосу. Фундаментальне видання репрезентує у французьких перекладах кращі зразки українських літературних творів. У своїй рецензії на «Антологію...» Марта Тарнавська, відома письменниця української діаспори з Філадельфії (США), зазначає: «Вважаю появу цієї франкомовної антології подією виняткової ваги, яка вказує на дозрівання української присутності у світовому культурному контексті... Редактори подбали про те, щоб укласти додатково 54 біо-бібліографічні довідки про перекладачів. Є серед них і французькі поети ..., і славісти, які професійно досліджують і перекладають українську літературу, є емігранти з України і народжені у Франції чи Бельгії нащадки українських батьків, що знають українську мову і цікавляться українською літературою. В цьому дуже вартісному і цікавому “репертуарі перекладачів” через недогляд, або, можливо, за відсутністю інформацій, забракло деяких перекладачів, чії твори вміщені в антології, *напр. І. Babytch (перекладач Загребельного)*, (курсив наш. – Л. К.) S. Davont (перекладач Винниченка), С. Falk (перекладач Ліни Костенко)...» [14].

Звідси висновок: ім'я І. Т. Бабича має бути збережене в радіусі загальної досяжності. Саме тому від січня 2017 р. на кафедрі загального та слов'янського мовознавства та іноземних мов досліджується державна наукова тема: «Життєвий і творчий шлях педагога і перекладача Івана Трохимовича Бабича» (Державний реєстраційний номер 0117 U 003224), яка ставить за мету створення повної біографії митця літературного перекладу, висвітлення творчої явленості І. Т. Бабича в українському й іншомовному культурному просторі (керівник доц. Король Л. Л.). Отже, нові публікації про життєдіяльність полтавського майстра слова – попереду.

Література

1. Бабич Іван Трохимович. Особова справа. – Архів ПНПУ, Ф. 1507, спр. 1015, арк. 1–28.
2. Бабич І. Т. Про текст, підтекст і пошуки влучного слова: [інтерв'ю з І. Т. Бабичем] / спілкувалася Т. Дениско // Зоря Полтавщини: загальнополіт. газ. / засн. Полт. облрада, Полт. обл. ком. КПРС; голов. ред. Леонід Думенко. – Полтава: Вид-во Полтава, 1988. – Виходить у вівт., п'ятн. 1988, 28 лют. № 14. – С. 3.
3. Видавництво «Дніпро» святкує своє 90-річчя [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://culture.unian.net/ukr/detail/187363>. – Назва з екрана.
4. Голод 1946–1947 років на Полтавщині [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://www.adm-pl.gov.ua/page/golod-1946-1947-rokiv-na-poltavshchini>. – Назва з екрана.
5. Дяченко А. Іванові Бабичу – 60 / Анатолій Дяченко // Літературна Україна: всеукр. літ.-публіцист. газ. / засн. правління Спілки письмен. України; голов. ред. Б. Рогоза. – К.: Вид-во «Київська правда», 1989. – Виходить у четв. 1988, 20 лип. № 3 (4335). – С. 6.
6. Книга протоколів засідань кафедри іноземних мов 1969–1970 н. р. – ДАПО (Державний архів Полтавської області), Ф. 1507, оп. 3, спр. 25, арк. 10.
7. Король Л. Карлівський період життєдіяльності І. Т. Бабича / Лариса Король, Юлія Маліченко // “Passus in Scienciam”: тези доповідей III студентських наук. читань, (Полтава, 26 квіт. 2010 р.) / Полт. нац. пед. ун-т ім. В. Г. Короленка. – Полтава: ПНПУ, 2010. – С. 39–43.
8. Король Л. Л. Слово про Івана Трохимовича Бабича: історико-біограф. нарис / Л. Л. Король, Н. А. Кришталь, Л. М. Черчата. – Полтава: РВВ ПНТУ, 2010. – 64 с.
9. Король Л. Л. Творчий пошук перекладача Івана Бабича в контексті доби та сучасних тенденцій / Лариса Король // Євробіюлетень. – 2010. – № 10. – С. 52–58.
10. Ланда Р. История Алжира XX века / Роберт Ланда. – Москва: Институт востоковедения Российской Академии Наук, 1999. – 304 с.
11. Масенко Л. Т. Мова і суспільство: постколоніальний вимір / Л. Т. Масенко. – К.: КМ Академія, 2004. – 163 с.
12. Мирний В. Він відкривав Україну світові: [Про письменника і перекладача І. Т. Бабича] / В. Мирний // Полтавська думка: незалежна газ. / засн. В. Кулик; голов. ред. Василь Кулик. – Полтава: Полтавська думка, 1999. – Виходить у серед. 1999, 4 черв. № 23 (239). – С. 7.

13. Річні плани і звіт про роботу кафедри за 1983–1984 н. р. – ДАПО, Ф. 1507, оп. 3, спр. 1212 № 16–11, 16–12, арк. 15.
14. Тарнавська М. Книга, яка викликає подив і заздрість [Електронний ресурс] / Марта Тарнавська. – Режим доступу: http://www.vsesvit-journal.com/index.php?option=com_content&task=view&id=101&Itemid=41. – Назва з екрана.
15. Франко І. «Каменярі» Український текст і польський переклад. Дещо про штуку перекладання / Іван Франко // Зібрання тв. : у 50 т. – К. : Дніпро, 1986. – Т. 39. – С. 7–20.
16. Horne A. A Savage War of Peace: Algeria 1954–1962 / Alistair Horne. – New York: Viking Press, 1977. – 604 p.

Key words: *I. Babych, lifetime, literary work, educational activity, translation activity.*

Summary. *The article highlights the biography of the well-known educator and translator Ivan Babych in the context of his literary work, author's style. The little-known life facts of the master of literary translation as well as memories of his contemporaries are given.*

МЕТОДИКА СТАНОВЛЕННЯ ПРОФЕСІЙНОГО СПІЛКУВАННЯ МАЙБУТЬОГО ВЧИТЕЛЯ ЗАСОБАМИ ІНОЗЕМНОЇ МОВИ

Наталія Петрушова

*Полтавський національний педагогічний університет
імені В. Г. Короленка*

Ключові слова: *іноземна мова, особистісно-орієнтоване навчання, педагогічне спілкування, професійне спілкування, професійно-орієнтоване навчання, спілкування.*

Анотація: *Стаття присвячена вивченню методики формування навичок професійного спілкування майбутнього вчителя на заняттях з іноземних мов у вищих педагогічних навчальних закладах. Автор узагальнює інформацію з теми та уточнює сутність понять «спілкування», «педагогічне спілкування» та «професійне спілкування», акцентуючи на їхніх особливостях та умовах організації ефективного процесу комунікації у навчальному процесі. Пропонований аналіз загальних характеристик особистісно-орієнтованого та професійно-орієнтованого підходів актуалізує їх використання у ході вивчення іноземних мов у вищих закладах освіти. Подано алгоритм формування навичок професійного спілкування майбутніх педагогів засобами іноземної мови. Відзначається важливість роботи викладача іноземних мов як організатора процесу навчання, що використовує різноманітні методи, прийоми та засоби навчання, професійно-орієнтовану літературу та позааудиторні заходи і творчі заняття для підготовки сучасного фахівця, здатного здійснювати комунікацію у професійній сфері.*

Трансформація сучасної вищої освіти України передбачає впровадження компетентнісного підходу, націленого на забезпечення студента не тільки теоретичними знаннями, але й досвідом для вирішення практичних завдань, упровадженням набутих знань, вмінь та навичок у професійну діяльність. Це передбачає не лише збільшення годин на виробничі практики, але й зміни в організації навчального процесу, у викладенні та поданні теоретичного матеріалу дисциплін, які і самі стають вузькоспрямованими, професійно-орієнтованими. У галузі професійної підготовки вчителів більш важливим

